

BÚCSÚ A FEGYVEREKTŐL

Jó utat zápfogam
eredj hát isten áldjon
nyugalomba vonulsz
mást szolgálsz lakomákon
és isten veletek
hetyke hajszálim ti
dezertálásotok
frontkurtításra inti
tábornokotokat
döntő katlancsatára
csalná ős ellenét
cseles stratégiája
s ha nem kapitulál
a gyöngébb fél a másik
bölcs visszavonulásra
fuvassa trombitáit
és nyugodjon bele
dicsősége ki hinné
immár átlényegült
hadtörténelemmé

EGY REJTŐZKÖDŐ REGÉNY ÉS SZERZŐJE

Kánya Emília és emlékirata

Az alábbiakban közölt részletek egy mindmáig kiadatlan memoárból valók. A század első éveiben vetette papírra őket jellegzetes, széthúzott, elterpeszkedő betűivel Emília, a múlt század neves magyar szerkesztőnője. Ha a kézírás nem igazán nőies is (talán mert egy férfiasan sokat író asszonyé), mindenképpen azok a saját történetet megformáló mozzanatok: a gyengeség és kicsiség hangoztatása mögé húzódó szívós erő, éles megfigyelőkép-

ség, a benyomások gyors (és sokáig frissen megőrizhető) rögzítése, a beilleszkedés és odasimulás vágya, de a mások megszólásának lehetőleg finom módja – vagyis mindaz, amitől eleven, érdekes és egyedülállóan természetes ez a több száz oldalas önéletírás.

Az elbeszélt élettörténet egyszerre hétköznapi és különleges. Hétköznapi, mert egy sok tekintetben szokványos női sors bontakozik ki benne, és különleges, mert

ez a történet egy rendkívüli életpályájú nő: Magyarország és a Monarchia első szerkesztő asszonyáé.

Emília egy felső-magyarországi eredetű evangélikus tanárember, Kánya (vagy akkor még: Kanya) Pál gyermekeként született Pesten 1828-ban. Férjhezmenetelig a pesti Belvárosban él, az evangélikus iskola épületében (apja itt tanár, majd később igazgató, emellett pedig a nádor gyermekeinek nyelvoktatója). Az iskolában és otthon egyaránt kitűnő nevelésben részesül; itt is, ott is a pesti evangélikus értelmiségiek: professzorok, lelkészek, tudósok, költők, írók összetartó, igényes társasága veszi körül. Németül sokáig jobban tud, mint magyarul, s mint ahogy visszaemlékezéseinek nem egy részlete is tanúsítja, mondataiban élete végéig megőríz valami idegen ízt. Sokat és válogatott műveket olvas, zongorajátékával és énekhangjával messze kiválik a dilettánsok közül, bár alapvetően félénk, élvezzi a társalgás örömeit, s ismert körben természetesen és felszabadultan tud viselkedni. Élete e szép és védett korszakának szerencsétlen házassága vet véget, amelybe a szerető szülők (főként pedig az özvegy-ségtől s ezzel a család nincstelenné válásától rettegő anya) erőltetik. Egy gazdag kereskedő fiával, a majdnem teljesen vak Feldinger Frigyessel kötött házassága a minden érzésével másfelé vonzó fiatal lányt kiszakítja megszokott világából. Ezután Temesváron él pénztárcájára büszke apósa házában, váratlan jómódban, de önállótlanul, saját háztartás nélkül, a pesti baráti kört, a szellemi és érzelmi társakat és mindenekelőtt az igaz szeretetet keservesen nélkülözve. A kicsinyes családi konfliktusokból és a vidéki társas élet feszélyezettségéből a gyermekvárás boldog pillanatai szabadítják meg: kétszeres öröm visszatérni a '48-as lelkesedés mámorában élő Pestre és a szülői házba. Néhány szép hét után szörnyű hónapok következnek: menekülés hóban, fagyban

frontvonalak között egy csecsemővel (és egy élhetetlen, tehetetlen férjjel), egyedül az életrevaló dada oltalmára utalva. Kegyelemkenyéren tengődés, céltalan utazások és visszatérések.

Majd újból Temesvár: megint idegenként élni egy családban, a gyermektelen sógornő irigységből és örökségvágyból szövögetett intrikájának hálójában. Vigaszt csak gyermekei körében, az olvasás és zenélés közben és néhány jó barát társaságában találhat. És mégis itt és ekkor tanul meg sok mindent, aminek majd később hasznát veszi: amikor írói dicsőségre vágyó férje 1850-ben *Euphrosine* néven német nyelvű lapot ad ki, Emília ír, olvas, levelez, korrigál helyette – beletanul a szerkesztésbe. Amikor pedig a háztartást vezető sógornő színpadias távozása után keletkezett űrt kell betölteni: elsajátítja a házvezetés módszertanát és apró fortélyait is. Mindezt nemcsak lapja, a *Családi Kör* tanácsadásait fogalmazva tudja majd kamatoztatni, hanem a szerkesztőség feladatainak célszerű megszervezése során is. Eközben a férj egyre kevesebb időt tölt otthon, s bár bűnbánattal és fogadkozással van eltelve, a házasság egyre inkább megjavíthatatlanná válik.

Emília vissza akar térni Pestre, s ez végül sikerül is: a Feldinger (később Földényi) házaspár és a két gyerek (Irénke és Béla) 1852 szeptemberében költözik új otthonába, a pesti Papnövelde és Egyetem utca sarkán álló ház egyik négyszobás lakásába. Küzdelmes évek következnek. Hamar nyilvánvalóvá lesz, hogy Frigyes mégsem tér jó útra, sőt egyre-másra kétes kalandokba keveredik. A család minden gondja Emíliára nehezedik, de legalább nem kell nélkülöznie a régi barátokat, a színházi előadásokat és koncerteket. És írni kezd: pesti leveleket a temesvári német lap számára. A szülői ház támogatását maga mögött tudva azután döntő lépésre szánja el magát: szakít férjével, először csak különköltöznek, azután pedig

törvényesen el is válnak. Az apa tekintélye és kapcsolatai most is segítik Emíliát, mint ahogy akkor is, amikor 1859-ben lapengedélyért folyamodik a rendőrfőnökhöz és a katonai kormányzóhoz.

1860-ban a *Családi Kör* megindításával új fejezet kezdődik életében. Sikeres szerkesztőnő lesz, ismert közéleti hölgy, akit a legmagasabb körök is kegyes figyelemre méltatnak. Kiadja első regényét, amelyet később még néhány követ, jótékonysági egyesületekben munkálkodik, s elhatározott harcossá lesz a nők magasabb tanulmányaiért és munkavállalási jogaiért folytatott küzdelmeknek. Másodszor is férjhez megy, lapja főmunkatársához, Szegfi Mórhoz. Ez a házassága sem lesz igazán boldog. A második férj érdekes ember: valaha a zsidó önértzet szószólója volt a reformkori lapokban, majd miniszteri titkár, azután pedig bujdosó, emigráns, elsősorban pedig író és amolyan publicista polihisztor, amilyenre Emíliának, a szerkesztőnőnek nagyon is szüksége van. De mert szorongó férfiú, nyomasztja a nagy

család (nyolc gyermek) gondja. Megint és újra Emíliának kell harcolni, dönteni.

A *Családi Kör* (alcíme szerint: *Hetülap a művelt magyar hölgyek számára*) néhány évig igazán sikeres, és szép jövedelmet is hoz, népszerűsége azonban az 1870-es években rohamosan csökken. Emiatt Emília 1880-ban feladja a szerkesztést, és visszavonul az irodalmi élettől. Ez a lépése házassága végleges megromlását is magával hozza. Először lányához az Ipoly-ságra, majd hírlapíró fiához Fiuméba költözik, ahol 1901-től haláláig emlékiratain dolgozik.

Ez a szűk család (s nem a nagyközönség) számára íródott memoár úgy mutatja meg egy XIX. századi magyar értelmiségi nő történetét, ahogy abban a korban egyetlen regényíró (sem férfi, sem nő) nem volt képes: apró részletek sokaságából kibontva, reflexiók sokaságától kísérve, minden értelmezési erőszakosság nélkül, megindító, olykor megrázó közvetlenséggel.

Fábr Anna

Kánya Emília

RÉSZLETEK AZ „EMLÉKIRAT”-BÓL

Közzéteszi Fábr Anna és Kiss Bori

(1848. május)

Május közepén pár hétre Bécsbe rándultunk. Az öregúr ajándékozott meg az útiköltéssel, hogy lássak valamit a nagyvilágból. Bécsben nagy nyugtalanság volt akkor. Azokban a napokban szökött meg szeretett bécsijeitől a király Linzbe – izgalom, nyugtalanság volt. Kedves Frigyes bátyám a technikát tanulta ott, és természetesen a bécsi légió tagja is volt, lőtottak-futottak a szegény fiatalok – a falragaszok és a proklamációk korszakát élték, de mi olyan könnyelműek voltunk még akkor, hogy mindamellett nap nap után néztük Bécs műkincseit, századok és századok alatt felhalmozott drágaságait. Milyen kicsinyek voltak a bécsi képgyűjteményekhez képest a mi pestijeink, a pompás paloták, a királyi lak, a kincstár, a természettudományi gyűjtések, a nyüzsgő nagy élet a zsúfolt utcákon, a pompás színházak! Vértől szívvel gondoltam haza arra az úgynevezett testvérnemzetre. Míg itt az öregebb testvér alig bírja a kincsek terhét, addig az